

مبانی توانبخشی

مؤلف:

دکتر افسون نودهی مقدم (دکتری فیزیوتراپی)

زیر نظر:

دکتر محمد آقی جغتایی

نودهی مقدم : افسون

مبانی توانبخشی / موالف افسون نودهی مقدم : ویراستار پروین کریمی - زیر نظر محمد تقی جغتایی -
تهران : دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی : ۱۳۸۴
۱۸۷ ص.

ISBN 964-8863-15-6

فهرست نویسی براساس اطلاعا نییا.

چاپ قبلی سازمان بهزیستی کشور : دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی : ۱۳۷۷.

چاپ دوم .

کتابنامه ص. ۱۸۵-۱۸۷.

۱. توانبخشی . ۲. معلولان - - خدمات . الف . دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی . ب. عنوان

۳۶۲/۱۷۸۶

HV۱۵۶۸/۹م۲

۱۳۸۴

م۸۴-۴۶۷۳۰

کتابخانه ملی ایران

نام کتاب: مبانی توانبخشی

تالیف : دکتر افسون نودهی مقدم

زیر نظر: دکتر محمد تقی جغتایی

ویراستار: پروین کریمی

طراح جلد : مونا کیانی

حروفچینی کامپیوتری و صفحه آرایی : نوآور

ناظر چاپ : امیر محمد کبودهن

شمارگان : ۱۰۰۰ جلد

قیمت : ۲۱۰۰۰ ریال

چاپ اول : زمستان ۷۲ چاپ دوم : ۱۳۸۵

چاپ : مهدیه

ناشر : دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نشانی : اوین ؛ بلوار دانشجو؛ خیابان کودکیار؛ دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

تلفن : ۲۲۴۰۱۴۰۱

ISBN: 964-8863-15-6

شابک: ۹۶۴-۸۸۶۳-۱۵-۶

سخن ناشر

چنانکه می‌دانیم اصلاح و بهبود کمی و کیفی فرآیند نشر و چاپ کتاب همواره با دشواری‌ها و چالش‌های جدی همراه بوده و نیازمند هماهنگی میان ساختارهای فرهنگی، علمی، اجرایی، اقتصادی و اجتماعی می‌باشد.

و از آنجا که اهداف و رسالت دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی ارتقای سطح دانش، نگرش و رفتار افراد جامعه می‌باشد، بنابراین تلاش می‌نماید تا به رغم تمام مشکلات موجود با نشر آثار اساتید، اندیشمندان و پژوهشگران در زمینه‌های توانبخشی، رفاه، روان‌شناسی، علوم اجتماعی و... در جهت رفع موانع موجود گام بردارد و با افزایش سطح دانش و آگاهی در کاهش معضلات و در نتیجه پیشرفت کشور سهیم شود.

اینک مرکز انتشارات دانشگاه امید آن دارد با عنایات ایزد منان و هم‌یاری و هم‌اندیشی اهل قلم در این راه پرفراز و نشیب موفق گردد.

با در نظر گرفتن افزایش تعداد معلولان و مسائل مربوط به آنان، آگاه‌سازی افراد از مهمترین برنامه‌هایی است که باید در سطح جامعه اجرا شود.

در همین راستا کتاب حاضر که به همت خانم دکتر نودهی مقدم تألیف شده است، شیوه‌های مناسب آموزش و بازتوانی اشخاص معلول را مطرح و ارائه می‌دهد، شامل راهکارهای جدید و روش‌های توانبخشی و راه‌های دستیابی در خور حال معلولان و خانواده‌های آنان به امکانات و علم روز می‌باشد.

لذا با توجه به نکات بالا مطالعه‌ی آن به پژوهشگران، دانشجویان و علاقه‌مندان به این رشته توصیه می‌شود.

انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

فهرست

صفحه	عنوان
	- پیشگفتار
	- مقدمه
۱	فصل اول: تاریخچه توانبخشی در جهان
۹	فصل دوم: تاریخچه توانبخشی در ایران
۱۳	فصل سوم: قانون جامع حمایت از حقوق معلولان
۲۱	فصل چهارم: برآورد میزان شیوع معلولیت
۲۵	فصل پنجم: تعاریف بین‌المللی واژه‌ها
۳۳	فصل ششم: معلولیت‌های جسمی
۶۱	فصل هفتم: معلولیت‌های ذهنی
۷۳	فصل هشتم: بیماری‌های روانی (معلولان روانی)
۷۹	فصل نهم: معلولان اجتماعی
	فصل دهم: اهداف سازمان بهداشت جهانی (W. H. O) در برنامه‌های مربوط به ناتوانی و معلولیت
۹۳	
۱۰۹	فصل یازدهم: آشنایی با رشته فیزیوتراپی
۱۲۱	فصل دوازدهم: آشنایی با رشته کار درمانی
۱۳۳	فصل سیزدهم: آشنایی با رشته ارتوپد فنی
۱۳۹	فصل چهاردهم: آشنایی با رشته گفتار درمانی
۱۴۵	فصل پانزدهم: آشنایی با رشته شنوایی شناسی
۱۴۹	فصل شانزدهم: آشنایی با رشته بینایی سنجی
۱۵۳	فصل هفدهم: آشنایی با پرستار توانبخشی
۱۵۷	فصل هجدهم: آشنایی با مهندسان توانبخشی و تکنولوژی کمکی
۱۶۱	فصل نوزدهم: آشنایی با توانبخشی حرفه‌ای
۱۷۱	فصل بیستم: اعضای تیم توانبخشی اجتماعی
۱۸۵	- منافع فارسی
۱۸۷	- منابع انگلیسی

پیشگفتار

پدیده معلولیت سابقه‌ای به قدمت تاریخ زندگی بشری دارد. وقوع جنگ‌های جهانی، عامل مهمی در ازدیاد معلولان و نقطه عطفی در تغییر شرایط آنان بود زیرا عارضه معلولیت به عنوان بخشی از پیکر جامعه، رسمیت خود را تحمیل کرد. پیش از سال ۱۹۸۰ تعاریف معلولیت تمرکز بر عدم توانایی فرد معلول بود. در سال ۱۹۸۰ سازمان بهداشت جهانی با طرح موضوعات اختلال، ناتوانی و معلولیت در صدد تصحیح این مفهوم برآمد و اخیراً نیز طبق طبقه‌بندی جدید سازمان بهداشت جهانی، مفاهیم اختلال، فعالیت و مشارکت مطرح شده، زیرا واژه‌های فعالیت و مشارکت فاقد بار منفی است. این واژه‌ها نشانه توجه جامعه در فراهم آوردن شرایط مساوی برای شرکت معلولان در برنامه‌های اجتماعی می‌باشد.

آگاه‌سازی جامعه، بالاخص افرادی که به نحوی از انحاء با معلول در ارتباط می‌باشند از اهم برنامه‌هایی است که می‌تواند در درجه اول به شناخت و دستیابی مناسب‌تر به شیوه‌های انطباق خانواده و جامعه با معلول و بالعکس منتهی گردیده و بهبود خدمات توانبخشی را نیز در آینده موجب شود. بنابراین ضرورت دارد به طرق مختلف از جمله استفاده از وسایل جمعی، برقراری جلسات آموزشی و تربیتی در مراکز آموزشی و چاپ کتب و نشریات متنوع در ارتقاء آگاهی جامعه نسبت به مسائل افراد ناتوان همت گماشت.

در خاتمه از جناب آقای دکتر محمدتقی جفتایی که مشوق اصلی من در تهیه این کتاب بوده‌اند صمیمانه قدردانی می‌نمایم و همچنین از جناب آقای دکتر ارجمند که در تهیه منابع مورد نیاز مساعدت بسیار نموده‌اند و از راهنمایی‌های ارزنده ایشان بهره بردم، کمال تشکر را دارم.

دکتر افسون نودهی مقدم

مقدمه

انسان از دیرباز در بستر زندگی پرفراز و نشیب خویش، طعمه حوادث و اتفاقات ناشناخته و قربانی بلاهای متعددی می‌شود که او را موقتاً یا برای همیشه از نعمت سلامتی و زندگی مستقل محروم می‌سازد. قهر و خروش طبیعت به صورت سیل، زلزله، طوفان و آتش‌فشان‌ها، بروز جنگ‌های خانه مانسوز، فقدان بهداشت و درمان به موقع بیماری‌ها، سوء تغذیه ناشی از فقر اقتصادی، شیوع فحشا، مسکرات و اعتیاد به مواد مخدر، حوادث و اتفاقات ناشی از کار در جوامع صنعتی و... همه و همه عواملی هستند که سلامت انسان را تهدید نموده، همه ساله گروه‌های کثیری از افراد فعال و نیروهای انسانی شاغل و مولد کشورهای مختلف را معلول و به صورت سربار بر جامعه تحمیل می‌سازد. مطالعه زندگی معلولان در طول ازمنه تاریخ، آشکارکننده این حقیقت تلخ است که بین تکامل اجتماعی و علمی بشر و وضع اجتماعی معلولان، رابطه ثابتی وجود نداشته است. جوامع بدوی و قبایل اولیه که نخست برای بقای خود تلاش می‌نمودند، افراد ضعیف و معلول را که در تلاش زندگی مؤثر محسوب نمی‌شدند، طرد می‌کردند. مرسوم بوده است که در سال‌های قحطی، تعدادی از افراد معلول را قربانی یا سنگسار می‌نمودند. این‌ها همه وقایع غیرقابل انکاری است که در تاریخ بشریت در قرون متمادی ادامه یافته است.

قرن بیستم تحولی عظیم در وضع معلولان به وجود آورد. زمانی که آتش جنگ جهانی دوم هنوز شعله می‌کشید و میلیون‌ها ناتوان با یأس و سرگردانی به آینده مبهم خود می‌اندیشیدند، ستاره امید در افق تاریک آنان درخشید و گروهی از پزشکان بشر دوست، پایه و اساس مطالعات و اقدامات توانبخشی را به عنوان رشته نوین پزشکی بنا نهاده شد که امروزه به عنوان یکی از جدیدترین تخصص‌های پزشکی با تکنیک‌های درمانی بسیار، به عنوان تنها پشتیبان و امید معلولان، تجلی نموده است. بیمارانی که در روزگاران پیشین محکوم به مرگ بوده‌اند، امروزه به کمک تدابیر توانبخشی نه تنها از برکت زندگی بهره‌مند می‌شوند، بلکه می‌توانند افراد مفیدی برای خود و جامعه بوده، به جای مصرف‌کننده، تولیدکننده باشند.